

Ärende: VN/8830/2019

Utlåtandebegäran om utredningen om antecknandet av flera språk i befolkningsdatasystemet

Lausunnonantajan lausunto

I utredningen har man bedömt konsekvenserna för språkgrupperna. Vilka andra eventuella konsekvenser skulle införandet av flera språk i befolkningsdatasystemet ha för språkgrupperna? Redogör skilt för konsekvenserna för alternativ A och alternativ B.

För individen är språket en viktig del av identiteten och det är i och för sig positivt att man vill synliggöra och bekräfta personers flerspråkighet. Däremot kan man ställa sig frågande till om man i samband med antecknandet av en persons modersmål i ett befolkningsdatasystem överhuvudtaget ska tala om personers språkliga identitet, i synnerhet som begreppet inte närmare definieras. En språklig identitet är betydligt mera komplex än så. Språkplaneringen på statlig nivå borde i första hand beakta de juridiska och förvaltningsmässiga perspektiven och inte gå in på personers identitet, grupptillhörighet eller kompetenser.

Antecknandet av modersmål i befolkningsdatasystemet påverkar enligt gällande lagstiftning inte en persons språkliga rättigheter, vilket ytterligare understryker att den språkliga identiteten inte ska kopplas ihop med antecknandet i systemet. Oberoende av modell för antecknandet måste man alltid utgå från en persons språkliga rättigheter.

Svenska enheten ser en fara för att de svenskspråkiga tjänsterna kan minska om alternativ A genomförs. Om allt flera antecknar sig som tvåspråkiga kan tjänsteproducenter anse att det inte finns behov av svenskspråkiga tjänster, vilket i förlängningen försämrar servicen för dem som är svenskspråkiga. I alternativ B finns inte samma risk.

I utredningen har man bedömt konsekvenserna för myndigheternas verksamhet. Vilka andra eventuella konsekvenser skulle införandet av flera språk i befolkningsdatasystemet ha för myndigheterna? Redogör skilt för konsekvenserna för alternativ A och alternativ B.

Enligt 4 § 4 momentet i lagen om grundläggande utbildning är en kommun som har såväl finsk- som svenskspråkiga invånare skyldig att ordna grundläggande utbildning och förskoleundervisning separat för vardera språkgruppen. Det finns inte något minimiantal elever som krävs för att kommunen ska ha denna skyldighet, utan det räcker med en elev. På motsvarande sätt sägs det i 8 § 1 momentet i lagen om småbarnspedagogik att kommunen ska se till att varje barn kan få småbarnspedagogik på sitt modersmål (finska, svenska eller samiska). Skillnaden är att man i lagen om småbarnspedagogik använder benämningen modersmål medan man i den grundläggande utbildningen talar om elevens eget språk.

I detta sammanhang är det viktigt att kunna definiera vem som är finsk- respektive svenskspråkig på ett sådant sätt att det grundar en skyldighet för kommunen att ordna undervisning eller småbarnspedagogik på detta språk. Frågan är särskilt viktig i enspråkigt finska kommuner där det finns någon enstaka elev som skulle ha rätt till svenskspråkig undervisning eller småbarnspedagogik, eftersom specialarrangemang för enskilda barn ofta kan bli dyra att ordna eller skaffa den av någon annan kommun eller utbildningsanordnare/serviceproducent.

I inledningen till utredningen (s. 9) sägs att det modersmål som har meddelats till befolkningsdatasystemet inte inverkar på en persons språkliga rättigheter. En sådan ståndpunkt är motiverad i och med att det är enkelt för en person att enbart genom en anmälan ändra sitt registrerade modersmål och det vore oskäligt att kräva att en kommun ordnar specialarrangemang för en person om de inte objektivt är motiverade. I praktiken fungerar det dock ofta så att det registrerade modersmålet har en betydelse för de språkliga rättigheterna eftersom det inte någonstans i lagstiftningen eller annars sägs hur kommunerna ska avgöra vad som är barnets modersmål eller elevens eget språk eller hur man går tillväga om man inte kan nå enighet om saken. Problematiken tas kort upp i regeringens proposition till lag om småbarnspedagogik (RP 40/2018 rd, s. 89), där den dock lämnas utan entydig lösning. I förarbetena till lagen om grundläggande utbildning problematiseras däremot frågan om hur man definierar elevens eget språk inte överhuvudtaget.

Till saken hör också att det i vissa fall kan hända att ett tvåspråkigt barn är starkare i majoritetsspråket men familjen vill stärka minoritetsspråket. En rent instrumentell syn på de språkliga rättigheterna riskerar då leda till en utarmning av den språkliga identiteten och på ett bredare plan språkreserven. Till skillnad från språklagen, vars syfte framförallt är att trygga rätten att få använda det egna språket i kontakten med myndigheter, innehåller de språkliga rättigheterna inom bildningssektorn också en kulturell dimension.

Oberoende av vilket av alternativen i utredningen som eventuellt väljs är det därför viktigt att de språkliga rättigheterna inom småbarnspedagogik och undervisning förtydligas genom lagstiftning eller gemensamma och vedertagna tolkningar, så att barnets och elevens rätt till småbarnspedagogik respektive undervisning på det egna språket kan förverkligas utan att det registrerade modersmålet eller hemspråket har avgörande betydelse. För att åstadkomma detta kunde exempelvis en arbetsgrupp med en bred representation av statliga och kommunala aktörer samt intresseorganisationer från tredje sektorn tillsättas, vars uppdrag vore att utreda till vilka delar

det går att finna gemensamma tolkningar av den gällande lagstiftningen i fråga om de språkliga rättigheterna inom bildningssektorn och vid behov föreslå nödvändiga förtydliganden i lagen.

Som prognostiseringsverktyg skulle dock alternativ B ge mer information till kommunerna gällande behovet av service på respektive nationalspråk och behovet av hemspråksundervisning. Även om behovet av svenskspråkig service framförallt inom förskoleundervisning och grundläggande utbildning överlag tenderar att överstiga de prognoser som fås via befolkningsstatistiken ger det registrerade huvudspråket en fingervisning om hur tvåspråkiga barn kan komma att placeras.

I 10 § 2 momentet i lagen om allmänna bibliotek ska det i tvåspråkiga kommuner vid ordnande av verksamheten vid allmänna bibliotek säkerställas att vardera språkgruppens behov beaktas på lika grunder. I kommuner inom samernas hembygdsområde ska det säkerställas att de samiska och finska befolkningsgruppernas behov beaktas på lika grunder. Dessutom ska enligt 3 momentet i samma paragraf också lokala språkgruppers behov beaktas vid ordnandet av verksamheten. Båda de alternativ, A och B, som föreslås i utredningen torde i jämförelse med nuläget underlätta planeringen av verksamheten och anskaffningarna på de allmänna biblioteken genom att de synliggör språkförhållandena och mångfalden av lokala språkgrupper.

Vilka ekonomiska konsekvenser skulle antecknandet av flera språk i befolkningsdatasystemet för din organisation? Redogör skilt för konsekvenserna för alternativ A och alternativ B.

Antecknandet av flera språk i befolkningsdatasystemet skulle inte leda till några ekonomiska konsekvenser för Svenska enheten för bildningsväsendet vid Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland.

Vilket av de föreslagna alternativen anser din organisation vara bättre?

Modell B

Andra kommentarer.

Benämningen modersmål kunde ersättas med förslagsvis "huvudspråk" – "pääkieli". I lagstiftningen, som t.ex. i språklagen 423/2003 används benämningarna eget språk och modersmål parallellt för en persons huvudspråk. "Modersmål" känns föråldrat och kan i vissa fall misstolkas eftersom det kan föra tankarna till vilket språk modern talar. Det säger inte alltid vilket språk som är personens starkaste språk eller det prioriterade språket. Benämningen eget språk är vagt och svårt att definiera. Därför kunde benämningen huvudspråk fungera bättre.

West-Ståhl Marianne

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Bryggman Carola

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto - Svenska enheten för
bildningsväsendet